

vzpouru v čelo. Byl zatčen již v přístavu Valencii a sympatisujícím důstojníkům nepodařilo se jej osvobodit. Diktátor se své strany neodvažuje se však také k žádnému přísnému zakročení a drží se chytré taktiky zamlčovací a utišující. Ohlašuje při každé takové příležitosti, že bude uspořádán národní plebiscit a mimořádný režim odbourán, jakmile jen tu budou základy nového spořádaného ústavního života.

Evropská veřejnost byla pobouřena uveřejněním *domněle vojenské smlouvy francouzsko-belgické* z roku 1920 v utrechtském denníku, který přinesl ještě zvláště sensační plány generálních štábů spojeneckých zemí, smluvené až v roce 1927. Spolek francouzsko-belgický není sám o sobě tajností, byl dokonce registrován i u Společnosti národů. Ale podrobnosti holandským listem »odhalené« a zejména strategické plány z doby polocarnské byly s to vzbudit oprávněné rozhořčení dotčených států. Mluví se zde o *postupu přes výběžek Holandska do Poruří a účasti anglických sborů na této ofenzivě*. Každému, kdo jen poněkud je zasvěcen do politické situace na západě, bylo zřejmo na první pohled, že takováto smlouva je úplně nemožná a musí býti padělkem. V Berlíně ukládaly si oficiální kruhy také moudrou rezervu, poněvadž Stresemann dobře ví, čeho se může od svých partnerů nadíti; za to v Holandsku vznikl naprosto nekritický poplach jako by nepřítel byl již před branami. Ministr zahraničních věcí *Belaerts* dal dokonce holandským vyslancům v Paříži a Bruselu příkaz *k úřední demarchi*, která naznačovala, že obsah smluv se pokládá za pravděpodobný. Z toho vzniklo přirozeně silné rozladění u obou států a poměr holandsko-belgický, který byl pro odpor Holanďanů proti revisi statutu Šeldy beztak choulostivý, se ještě zhoršil. Jen té náhodě, že pachatele podařilo se v zápětí najít, lze děkovati, že mezinárodní atmosféra nebyla touto aférou dokonale otrávena. Jde tu o řemeslného výrobce takovýchto dokumentů, pro něž je konsum ku podivu stále silný, ač za deset let poválečných skandálů tohoto druhu mohly již všechny tajné smlouvy býti dostatečně kompromitovány. *Ostuda protifrancouzské propagandy*, jejíž zřídlo je zde v germanofilských vrstvách belgických Vlámů a holandských nacionalistů je taková, že bude patrně na dlouhou dobu blamována a ve své činnosti ochromena, třeba že také role tajné služby belgické je tu velmi odiosní.

Nově zvolený prezident Spojených států severoamerických *Herbert Hoover*, byl slavnostně uveden ve svůj úřad za obvyklých ceremonií 4. března, projev, kterým svou éru zahájil, nebyl však všední. Přihlásil se tu ihned otevřeně *k odzbrojovací politice* svého předchůdce a formuloval velmi šťastně národní poslání jako *organisasi míru a práce* na celém světě. Evropa, pravil, je dosud pronásledována strachem a vzájemnou nenávisť. Jest třeba ji uzdravit a poskytnouti prostředků k volnému rozvinutí jejích sil. Amerika neodepře pomocné ruky tomuto velikému dílu, které je zájmem celého lidstva. S největší rozhodností odmítl prezident Hoover podezření, že by národ americký chtěl své moci zneužít k účelům imperialistickým a vstupovat do konkurence s kterýmkoli jiným státem. Američani netouží po žádném cizím majetku a jejich společenské zřízení nepřipouští také vznik jakýchkoli násilnických plánů. Toto prohlášení má v dnešní situaci nejenom všeobecný význam zásadní, nýbrž označuje i *docela určitý program*, důležitý pro úpravu styků s Evropou a zejména s Anglií.

Dr. Rudolf Procházka.

Z REVUÍ A ČASOPISŮ.

JEDNOROČNÍ VOJENSKÁ SLUŽBA VE FRANCII.

Francie zavedla zákonem jednorroční vojenskou službu. Většina voličstva přijala tuto reformu příznivě, zato vojenští odborníci nemohou se s ní smířiti. V *Revue politique et parlementaire* z 10. prosince 1928 uvažuje XXX o tom, lze-li i jednorroční službou úspěšně řešiti vojenský problém mírové armády Francie. Armáda v míru má trojí úlohu: připravit mládež pro válku, poskytnouti základnu pro případnou mobilisaci a krytí tuto mobilisaci. Kromě těchto tří základních úkolů musí mírová armáda tvořiti posádky v koloniích, případně pomáhati policii a četnictvu udržovati vnitřní pořádek. Dvouletá služba vyhovovala všem těmto požadavkům. Dva ročníky poskytovaly 450.000 mužů, z nichž

300.000 bylo k dispozici pro zmíněné úkoly. Při jednoroční službě bude lze počítati pouze se 120.000. Autor úvahy soudí, že i takto bylo by lze vystačiti, dodrží-li se však určité podmínky, jež zákon o jednoroční službě předpokládá. Především nutno věnovati výcviku celý rok. To znamená, že vojáci by neměli právo než na 10 dní dovolené — všichni najednou. Při pomocných službách — hlídky, kanceláře — by se musilo užívatí pokud možná nejméně vojnů z ročníku. To vyžaduje, aby byl zvýšen počet vojáků z povolání i počet civilních zaměstnanců pro kanceláře. Vojáci z povolání by se věnovali jednak intenzivnímu výcviku nováčků, jednak by tvořili základnu pro mobilisaci. (Dříve bylo lze počítati s poddůstojníky z druhého ročníku.) Příprava mobilisace bude svěřena civilnímu úřadu, v němž budou ovšem hlavně bývalí poddůstojníci. Pokud se týče krytí mobilisace, je možna při jednoroční službě jen potud, pokud budou k okamžité dispozici tři předcházející ročníky, zejména však pokud Porýní nebude obsazeno německými posádkami. Pro koloniální posádky přicházejí pak v úvahu pouze domorodí vojáci, na něž je prý možno po zkušenostech světové války spolehnouti. Poněvadž nováčků nelze užití při vnitřních nepokojích, byly utvořeny z bývalých vojáků zvláštní oddíly republikánské gardy, jež tvoří jakousi rezervu veřejného pořádku. Tyto oddíly by se zúčastnily také mobilisace, při níž by poskytovaly vojenským jednotkám kádr vycvičených a zkušených vojáků. Tedy jednoroční vojenská služba je možná, ovšem jen za přísného dodržování těchto podmínek. Jk.

SVOBODA MOŘÍ A ODZBROJOVACÍ SNAHY.

V rozluštění problému »svobody moří« záleží, podle mínění odborníků v zahraniční politice, odstranění překážek znemožňujících nebo zdržujících dohodou o odzbrojení na moři, překážek patrných již od ženevských porad a zdůrazňovaných nejnověji při jednání o námořní úmluvu mezi Velkou Británií a Francií. V prosincovém čísle *Current History* (1928) jsou otištěny články Wickham Steeda a James Thayer Geroulda podávající anglický a americký názor na tuto otázku.

Steed ve svém článku konstatuje, že »svoboda moří« a »zabezpečení světa pro demokracii« byla dvě hesla, za něž šla Amerika do války. První z nich výslovně definoval Wilson ve druhém ze známých čtrnácti článků: »Absolutní svoboda plavby po mořích, vyjímaje vody teritoriální, stejně v míru, jako ve válce, leda by byla moře úplně nebo částečně uzavřena následkem mezinárodní akce směřující k obraně mezinárodních smluv.« Tato výhrada se nezdála dost jasná a Wilson schválil oficiální její americký výklad, který prohlásil, že se tu zřejmě naráží na Svaz národů, navrhovaný čtrnáctým z oněch článků. Jedná se o plavbu v těchto případech: 1. za míru; 2. za všeobecné války, t. j. takové, již by se účastnil Svaz národů za tím účelem, aby bránil mezinárodních úmluv; 3. v případě války, která by nebyla všeobecná a která by neměla takového účele, jako sub 2. O významu prvních dvou bodů není sporu a celá nesnáze leží v bodě třetím. Jedná se o to, jaká budou práva neutrálů ve válce, již se Svaz národů neúčastní, v níž bude Svaz sám neutrálem. A tu americký oficiální výklad prohlašuje za samozřejmé, že je úmyslem tohoto bodu chrániti práv neutrálů proti válčícím státům.

Lloyd George prohlásil rozhodně, že Anglie nemůže přijmouti článku o svobodě moří, dokud nebude zřízen a dokud nebude opravdu fungovati Svaz národů, protože by to jinak pro ni znamenalo zrušení práva blokády. Na to mu bylo odpověděno, že Amerika využije svých možností a postaví si nejsilnější loďstvo, protože nemůže strpěti, aby snad Anglie, nebo někdo jiný, chtěl rozhodovati o plavbě amerických lodí; britská námořní politika je jedinou překážkou anglo-amerického přátelství. Smluvilo se potom, že se bude jednat na mírové konferenci o kompromisním návrhu, který by spojoval britský požadavek zrušení válečného podloudnictví s americkým požadavkem svobody moří. K jednání však nedošlo, protože se Wilson domníval, že uskutečněním Svazu národů bude zajištěna svoboda moří, neboť pak nebude vlastně neutrálů. Když potom Spojené Státy do Svazu národů nevstoupily, ožil opět starý spor mezi Amerikou a Anglií.

Na washingtonské konferenci o omezení námořního zbrojení (listopad 1921) byl učiněn pokus

odstraniti tento spor na základě anglo-americké parity v námořním loďstvu. Balfour tam prohlásil za Anglii, že v zásadě souhlasí s principem parity. Ale poukazoval na zvláštní postavení Anglie, na rozdíl od Ameriky, na její závislost od moře, které má pro ni přímo životní důležitost. Vyslovil se rozhodně pro snížení počtu válečných lodí, navrhl dokonce ještě další snížení tonáže podmořských člunů a zákaz stavění velkých válečných ponorek. Jiné otázky s tím souvisící odkázal rozhodnutí technických znalců.

Na námořní konferenci v Ženevě 1927 stáli angličtí zástupcové na stanovisku Balfourově. Objevilo se však, že názory amerických a anglických znalců ve věci křižníků se velmi rozcházejí, a stejné rozpory se vyskytly při anglo-francouzské námořní úmluvě z července 1928. Zřejmě tu jde opět o starý spor mezi americkou svobodou moří a anglickou blokadou.

Vysvětlení toho, co si Amerika dnes představuje pod »svobodou moří« vidí Steed v dopise američana G. W. Johnsona otištěném v Times (1928): Amerika nechce, aby někdo jiný mohl kdy zastaviti na moři některou její loď. Kdyby se Anglie pokusila někdy blokovati stát, s nímž je Amerika v obchodním styku, bylo by nutno užít amerického loďstva k rozbití této blokády. Je na Anglii, aby se rozhodla, co je moudřejší: stát na abstraktní teorii o právu na blokádu, i když ví, že prakticky jí nemůže uhájiti proti americké moci, nebo zřici se tohoto práva a odstraniti tak jedině možný důvod k ozbrojenému konfliktu mezi Anglií a Amerikou. K tomu dodává Steed, že má snad Johnson pravdu logicky a rozumově, že však u národa a jeho vlády mnohdy spíše rozhoduje cit. Anglie vůbec neuvazuje o možném válečném konfliktu s Amerikou, ale všechno co se týká moře, je pro ni věc živého citu a v této citové srážce leží hlavní nebezpečí. Steed chápe citová stanoviska obou zemí, ale je přesvědčen, že je nutno postavit se v této věci na půdu rozumného uvažování, zvláště když je mu jasno, že snahy o světový mír nemohou vésti k úspěchu bez dohody anglo-americké. Rozumní lidé, kteří jsou přesvědčeni o tom, že je válka přežitkem, musí to makavým způsobem vštípati v přesvědčení mas. Velkých výsledků v tomto směru si slibuje od mírového paktu, který považuje vlastně za smlouvu mezi Spojenými Státy a Svazem národů. Jím se mění americká neutralita vůči Svazu národů a celá otázka svobody moří se tím může dostat do jiného světla. To je naprosto nutné, má-li se dojít k nějakému konci a máme-li se přiblížit k odzbrojení na moři i na souši.

V první řadě je nutno se zbavit ovzduší podezření a strachu a k tomu by znamenitě přispěl všestranně přijatý mírový pakt. Neboť pak by si mohla Anglie říci, kdo že by se odvážil poškozovat její obchod na moři, zásobování atd., když všechny námořní mocnosti slavnostně zavrhly válku? Nikoliv tedy technické výpočty, nýbrž důvěra, že světový mír je stálým stavem civilisovaného lidstva. Zmíněný druhý článek Wilsonův by zůstal v platnosti, ale slova »stejně v míru jako ve válce« by byla jako zbytečná vypuštěna. Námořní moc by byla jen námořní policií na ochranu mezinárodních úmluv.

Americké stanovisko k otázce svobody moří vykládá v dalším článku James Thayer Gerould. Od počátků svých dějin zápasila vždy Amerika s Anglií o svobodu moří. Anglie vždycky byla pro restrikcí práv neutrálnů na moři, hájíc práva blokády, v níž viděla jedinou ochranu pro sebe jakožto stát, jehož život závisí na moři. Amerika naproti tomu hájila práva na svobodnou plavbu po moři a sama jsouc původně obchodním státem netrpěla, aby její obchodní lodi byly někým obtěžovány. Ani američtí právníci ovšem nikdy netvrdili, že by práva neutrálního obchodu na moři neměla mezí.

Na druhé konferenci v Haagu 1907 pracovali Američané o přijetí zásady o svobodě moří, kdežto Anglie byla pro úplné zrušení podloudnictví. Třebaže Anglie neprorazila, bylo její stanovisko přesně vymezeno dva roky později v londýnské deklaraci, která se však nikdy nestala mezinárodním zákonem. Na počátku světové války snažil se Wilson o dohodu mezi válčícími státy, ale anglická vláda odmítla. Anglie nepřijala ani známý druhý článek ze čtrnácti článků Wilsonových.

Všechny mezinárodní zákony o právech neutrálnů na moři staly se za války pouhým kusem papíru a okolnost, že Amerika odepřela vstoupiti do Svazu národů značně znemožnila jejich rehabilitaci. Tento krok Ameriky vysvětluje Gerould tím, že se Amerika nechtěla dostat do nepřijemné situace: Před-

pokládá na příklad, že by Anglie vedla t. zv. soukromou válku s Francií, a že by Amerika hájila svého práva obchodovati s oběma státy. Každý s těchto států by se snažil ochromiti její obchod se státem druhým a tak by se Amerika dostala nutně do konfliktu s oběma. V případě »všeobecné« války by se musila Amerika buď postaviti proti Svazu národů a státi se tak spojencem státu, proti němuž Svaz vede válku, nebo by se musila státi spojencem Svazu národů. V této situaci vězí nesnáz dohody o námořním odzbrojení a zde je příčina nezdaru ženevské konference. Námořní obchod je pro Ameriku, Anglii, Francii, Itálii příliš důležitý a je pochopitelno, že se tyto státy starají o jeho ochranu za války — zbrojením. A východisko z této situace? Zkušenosti z poslední války mohly by poskytnouti cenného poučení. Je patrné, že válečné křižníky pro tuto ochranu znamenají dnes velmi málo; daleko větší služby prokazují ponorky a létadla, která jsou nad to lacinější. Mluvíti o zrušení těchto účinných zbraní na základě mezinárodní úmluvy je zbytečné. Menší státy, které si nemohou postaviti nákladného loďstva, se jich nezřeknou. Návrh Kenworthyho zachrániti situaci nějakou anglosaskou úmluvou neměl by velkého úspěchu, poněvadž by malé státy chtěly být rovněž účastny. Jedině mezinárodní dohoda může vésti k cíli. K tomuto názoru dospívá pomalu celý svět, dokonce i Anglie. Nelze ovšem očekávati, že konservativní Anglie přijme tuto změnu příliš rychle. Ale i tam se počíná chápati, že odmítání práv soukromého majetku na moři může Anglii právě tak škoditi jako prospěti. Anglie nemusí být vždycky mezi válčícími státy a v případě války, již by se neúčastnila, byla by jí praxe vžitá za světové války jen na škodu. Ve své knize »Freedom of the Seas« praví Kenworthy, že jedinou zárukou míru, kterou může Anglie uznati, je ozbrojená neutralita anglo-americká. Zapomíná ovšem, že se jí nespokojí malé státy, které díky ponorkám a létadlům mají také slovo na moři. A rovněž je pochybné, zda by Spojené Státy souhlasily — vždyť nedávno zamítly úmluvu s Francií o zamítnutí války bojící se, že by se někdy musily stát spojencem Francie. Návrh Kenworthyho by ohrožoval příliš mnoho stran.

Je jen jedno východisko, a to navrhuje Charles P. Howland v Survey of American Foreign Policy: Úmluva mezi Amerikou a Anglií, která by obsahovala závazek 1. že v případě války obě strany nebudou překážeti neutrálnímu obchodu na moři, pokud nebude podloudnický, 2. že nebudou trvati na tradičních právech neutrálního obchodu ve válce všeobecné. Znamenalo by to ústupek na obou stranách, který by však byl vyvážen ziskem. První závazek by uspokojil americké volání po svobodě moří, druhý by nezavazoval Ameriku, aby se stala spojencem státu, který porušil své závazky vůči Svazu národů. Taková úmluva by rozšiřovala jen nepatrně známý pakt Kelloggův. Vyžadovala by ovšem přesné vymezení obchodu podloudnického a záruk, že toto vymezení nebude během války měněno. Tak by se ujednodušil problém námořního odzbrojení, protože by vlastně zmizela velká část důvodů pro námořní loďstvo. Zdá se, že by i ostatní státy mohly snadno k takové úmluvě přistoupiti a že by se z ní mohla stát úmluva mezinárodní.

FBS.

LITERATURA.

HENDRIK DE MANN: DUCH SOCIALISMU: (*Ku psychologii socialismu*). (Český překlad R. Šternové vydán jako IX. kniha II. řady Politické knihovny nákladem Orbisu, r. 1928; str. 423, za 52 Kč). (Dokončení.)

III. Díl: Hnutí.

IX.

Proletářská kultura nebo změstlanštění?

Socialistické hnutí je výsledkem reakce psychické povahy člověkovy a sociálního prostředí; mění se proto změnou obou činitelů. Sociální postavení dělnické třídy činí ji přístupnou socialistickému cítění; toto cítění stává se hlavní hybnou silou zlepšení hmotného i duševního stavu dělnictva; toto